

Spiró György

GANZ

(tragédia)

Szereplők

GANZ ÁBRAHÁM

GANZ JOZEFIN, a felesége

ADOPH MÜHLWENZEL hadbíró főhadnagy

JULIUS JACOB HAYNAU teljhatalmú tábornagy

KARL WALLMODEN nyugállományú altábornagy

DELAMOTTE ANTAL belügyi osztályvezető

KARL GERINGER belügyi főbiztos

TÓTHNÉ főoglárfeleség

KÖRBÁTOR Y JÓZSEF segédtanár

GROSS LIPÓT szabó

ALBERT FERENC csillagász

BALASSA JÁNOS orvos

KOLLER FERENC polgármester

MÁDER JÓZSEF tanú

HEGYESSY PÉTER főügyész

ULRICH KELLER könyvelő

HÁZMESTERNŐ

Foglárok, titkárok, civilek

42

Első jelenet

(A Károlyi-palota. Nagyterem. Jön Haynau, Delamotte, néhány tiszt, néhány civil.)

HAYNAU Hány hódolónk teszi tiszteletét?

DELAMOTTE Kétszázhetvenhárom.

HAYNAU Mióta várnak?

DELAMOTTE Reggel hét óta.

HAYNAU Akkor várjanak még.

DELAMOTTE A pesti polgármester, a budai polgármester, a nagyiparosok,
a kisiparosok...

HAYNAU Férgék. Hernyók. Tetvek.

DELAMOTTE Mindvégig értünk tevékenykedtek...

HAYNAU Hogyhogy nem bírták legyűrni a rebelliót ők maguk?!

DELAMOTTE Koller Ferenc polgármester úr számos kémet beszervezett...

Rendszeresen küldte a jelentéseit... Tavaly januárban Kossuth díszpolgári kinevezését is meg tudta akadályozni...

HAYNAU Na hiszen. Kik várákoznak még?

DELAMOTTE A tanácsnokok, a hivatalnokok, a mérnökök, az orvosok, az egyetemi tanárok, a nevelőintézetek igazgatói, az ügyészek, az ügyvé-

dek... 87 iparos, 41 kereskedő... főcéh mesterek és alcéh mesterek... az építészek... a patríciusok... a kocsmárosok, a kávéházasok... Az izraeliták közül senki, sírva panaszolják, hogy az egész magyarországi zsidóságnak negyedannyi vagyona sincs, mint a táborszernagy úr által kirótt egyetemleges büntetés...

HAYNAU *(nevet)* Össze fogják szedni! Rejtegetnek még Kossuth-bankókat?

DELAMOTTE A július 22-i bankóégetés óta egyre kevésbé. Igen szép vasárnap volt, ha szabad megjegyznem. Az egész Újvásártér tele volt pernyével.

HAYNAU A hamuból fél és negyedbankókat kapartak ki maguknak.

DELAMOTTE Értékük semmi, emlékebe tették el.

HAYNAU Az emlékét is eltörölni!

DELAMOTTE Igenis!

HAYNAU Akinél egyetlen darabkáját is megtalálják, arra lesújtani!

DELAMOTTE Igenis.

HAYNAU Ófelsége azzal bocsátott el: mindenkit, akit fel lehet akasztani, azt muszáj! Én ehhez tartom magam! Hány kivégzés volt eddig?

DELAMOTTE Nyolc.

HAYNAU Kevés! Hogy lesz így hitelünk a nép előtt?!

DELAMOTTE Számos ügy lett folyamatba téve... A katonai bíróság szünet nélkül ülésezik, alig győzik...

HAYNAU Nyámnyila alakok! Akinek nem tetszik, kitenni a szűrét!

DELAMOTTE Parancsára.

HAYNAU Hány óra van?

DELAMOTTE Tíz óra múlt.

HAYNAU Akkor én most délig visszavonulok. Addig ácsorogjanak.

DELAMOTTE Ácsorogni fognak, táborszernagy úr.

(Haynau és Delamotte el.)

Második jelenet

(Az Újépületben. Ötödik pavilon, első emelet. A cellában Körbátory, Albert, Gross. Nyílik a börtönajtó, bejön Ganz, mögötte a főfoglár, leveszi Ganz bilincsét, kimegy, a börtönajtót bezárják.)

GANZ Alázatos szolgája az uraknak. Nevem Ganz.

KÖRBÁTORY Körbátory József segédtanár. Három hónapja tartózkodom e helyütt.

GANZ Bocsásson meg, nem beszélek magyarul.

KÖRBÁTORY Kérem. Három hónapja hoztak be. Anyanyelvem német, nevem Ringsmuth, ezt magyarítám Körbátoryra. E néven tudomásom szerint egyedül vagyok e honban. – Uraságod horkol?

GANZ Nem horkolok.

KÖRBÁTORY Akkor Isten hozta.

GROSS Nevem Gross Lipót. Egyenruhát varrtam a honvédeknek Rosenfeld Simonnal, ki szintén szabó, és két szobával odébb ül. Mire elkészültünk, bejöttek az osztrákok. Amire szerződünk, le akartuk szállítani; küldtük volna Debrecenbe, akkor kaptak el. Mutattuk a szerződést, összetépték.

Az a baj, hogy nemcsak magyarok, de zsidók is vagyunk. Az egyenruhákat lefoglalták, a pénzünket nem kaptuk meg. Kártérítés jár nekünk, nem tömlő!... A nemzetőrségbe hiába jelentkeztünk, azt tettük hát a nemzetért, amit tehattünk, varrtuk az egyenruhát a törvényes hadseregnek törvényesen, amit az osztrákoknak is be kellene látniuk, és ha a magyar kormányzatnak ők a jogfolytonosai, elvégzett munkánkat ki kell fizetniük! Fel is hívtam erre a kihallgatóm figyelmét, de kikacagott.

ALBERT Nevem Albert Ferenc, a csillagvizsgálót vezetem. A Vár ostroma alkalmával a magyar lövegeket az osztrákok szétlőtték, csillagvizsgáló a Gellérthegyen többé nem lesz, nem hangzik fel délben az ágyúlövés. Azzal vádolnak, hogy én engedélyeztem a lövegek felállítását. Engedélyeztem volna örömet, ám a civilek hozzájárulásáért a katonaság nem szokott folyamodni. – Hogyhogy vasárnap hozták be uraságodat?

GANZ Szokásos sétámra indultam volna, amikor berontottak a zsandárok. Hiába mutattam meg nekik, hol tartom az iratokat, azért csak felforgattak, feldúltak mindent.

KÖRBÁTOR Y Kötelezve vannak rá. És mivel vádolják?

GANZ Fegyverrejtegetés.

KÖRBÁTOR Y Uraságod nemde a svájci öntödés a Királyhegy utcában? Én is vízivárosi vagyok, láttam, hogy garmadában állnak az ágyúcsövek az udvarán, nehéz lesz kimagyarázni...

GROSS Találjon ki gyorsan valamit, mert ezért akasztófa jár.

GANZ Feleségemtől el se tudtam búcsúzni, szerdán volt az esküvőnk...

44 GROSS Ajjajjaj, szegény asszony! Kedvezőtlen előjel, hogy uraságod le van tartóztatva.

GANZ Mitől van itt ennyire sötét?

KÖRBÁTOR Y Deszkapalánk, hogy a vizsgálati foglyok ki ne lássanak, és a kedélyük maradjon sötét. A második emeleten a jogerősen elítéltek már kiláthatnak.

ALBERT A mi profószunk, aki magát behozta, a Tóth József káplár, rabiátus ember. A földszinten és a másodikon németek a profószok. A földszinten a Karl Karger, a másodikon egy mogorva morva alhadnagy, Polák nevezetű, a másik kettő főnöke.

GROSS Nem morva az, hanem lengyel, a neve Smjauovszki, azt jelenti, „bátor”, de a magyarok nem bírják kiejteni, így lett belőle Polák.

GANZ Elszedte a pénzemet. Azt mondta, hogy ad róla kvittungot.

ALBERT Az összeget soha ne vitassa. A profósz számítja le a költségeit, és ne lepődjön meg semmin, mert a tömlő olyan, mint a szabadság, minden pénzbe kerül. Ha sokallja se tegye szóvá, Tóth József nem szereti a perpatvart. A gyerekeit szívesen veri, éjszaka is sivalkodnak a nyomorultak. De azt se jó hallgatni, amikor itt lent, a kisudvarban botoznak.

GROSS A hadbírók meg szokták mondani, mennyi a taksa. Vegye komolyan.

KÖRBÁTOR Y Befolyásos pártfogót kerítsen. Nekem nincsen, tanár vagyok, meg is mondta nekem a rác Nedelkovics százados, az egyetlen, aki a hadbírók közül régóta Pesten él, hogy tíz év vasra számíthatok. Azt mondják

a jól értesültek, hogy minden egyes hónap elengedése egész vagyonba kerül. Azzal vádolnak, hogy a tanítványaimmal együtt a Gott erhalte dallamára a Kossuth-nóta szövegét énekeltem... Azt állítják, hogy a magyar szöveg pontosan passzol a dallamra... Holott akinek füle van, tudja, hogy ez képtelenség... Az igazság az, hogy ahol az a szöveg, hogy „Gott erhalte Franz den Kaiser, unsern Kaiser, unser Land”, a Franz helyett a Luist énekeltek az ártatlan leánykák...

GANZ Ki az a Luis?

KÖRBÁTORV Hát Kossuth Lajos!

GANZ Lajos den Kaiser?...

ALBERT Uraságodat e hőstette miatt egy sorban fogják emlegetni Kossuth-tal, Irinyivel, Petőfivel... Mindössze tíz év vasat kell hozzá kibírni...

(*Jön Tóthné*)

TÓTHNÉ Gútenáabend, fiacskáim!

ALBERT Kisztihand, ténsasszony!

TÓTHNÉ Na hol az új csirkefogó, hadd lássam! Mit követett el, hogy vasárnap hozták be? Hát honnét szerezzen priccset magának a férjem vasárnap?!

GANZ Elhállok a padlón.

TÓTHNÉ Mit képzelsz, jön az ellenőrzés, és meglátják, hogy még szalmazsákja sincsen? Hát tömlöcbe akar juttatni minket, ahol úgyszólván ott vagyunk?!

ALBERT Ajánljon fel a profósné tekintetes asszonynak húsz krajcárt egy szalmazsákért...

GROSS Ajánljon inkább harmincat.

TÓTHNÉ Bizony mindennek megy fel az ára. Holnaptól az ebéd is több lesz, mert ma is mi történik? Megy a cselédem a Rakpiacra, hát mit lát? Egy mérő búza tudják mennyi? Nem tudják! Négy forint 16 krajcár! Megvesztek az emberek, két hete még egy forinttal olcsóbb volt! Hát hogy jöjjenek én ki harminc krajcárból ezentúl? (*szimatol*) A küblit reggel elviszi a foglár, addig tartásuk vissza. Vizük van még? Nincsen? Hát kit szalasszak én el a Dunára? Nincsen arra nekem cselédem, vasárnap van, kimenő, maguk meg itt szaporodnak nekem, és szarnak! Váltás fehérneműt hozott?

GANZ Hoztam.

TÓTHNÉ Na most meg van fogva, nem kell ide hadbírótság, fel volt maga készülve, hogy be lesz hozva, hiába néz ilyen ártatlanul. Kimosom a maga szaros gatyáját is, ha óhajtja. De ha nem, hát nem.

GANZ Óhajtom.

TÓTHNÉ Épek a fogai? Mutassa! Ááá! Akar maga is ebédet? Adnak itt persze állami ellátást, de attól koldul. Mit szeret, hígat, sűrűt, fűszereset? Persze ha hoznak magának ételt hazulról, vagy hozat az Angol Királynőből, azt is lehet, szóljon! Nem hiányzik énnekem, hogy még egy éhes szájat betömjek, ja de nem hiányzik! Szóval az ebéd, az drágul, maguknak is, mindenkinek, és nemcsak az árak miatt, hanem mert oda lett a bevétel a kilátásból. Nagy veszteség énnekem, hogy a kivégzések elmaradnak.

ALBERT Mit mond, ténsasszony?!

TÓTHNÉ Pedig milyen muris volt az a kövér vénember, a Perényi báró! Ha előre tudom, hogy ez az utolsó kivégzés, dupla árat kértem volna! Hogy lógtak azok hárman estig, volt mit nézni... Amióta behozták, a Perényi Zsigmond báró csak feküdt az ágyán, a hadbírák is köréje gyülekeztek, úgy faggatták, de ő minden kérdésre csak azt felelte, hogy „Én szeretek, te szeretsz, ő szeret, mi szeretünk, ti szerettek, ők szeretnek!” A Karger profósz mesélte! A felsőház elnöke megtébolódott! A halálos ítéletét is az ágya mellett olvasták fel neki. Ő meg csak arról akart rendelkezni, hogy a fiát, az ifjabb Zsigmondot mire oktassák és kicsodák. A Balassa doktor mindennap fél órát vele töltött, állította, hogy bolond, persze azt remélte, a bolondot nem ítélik halálra, de hát kivégezték! A Balassa doktornak a Karger profósz nagy híve, mert kigyógyította a fekélyeiből...

ALBERT Elmaradnak a kivégzések...?

TÓTHNÉ A Haynau tábornaszernagy úr még nem jött vissza Pestre, Grácba ment a családjához két hétre, de a Kempen főcsendőr már kiadta a Polák profósznak, hogy a földszinten a siralomházat üritse ki, mostantól ott is lehet lakni. Nem fog örülni a tábornaszernagy úr, de a parancs, az parancs. – A mi lakásunk, lelkem, saroklakás, szép kilátás nyílik a Fa-térre, a vesztőhelyre, és húsz krajcárért bárkit beengedtem. – Nahát akkor még egy ebéddel számolok. Grüss Gott! *(Kimegy, a zárat kettőre fordítják mögötte, a kukucsáló kinyílik, aztán becsukódik.)*

ALBERT Tyuhaj! Hujj-hujj! Éljen Kossuth! Nincs többé kivégzés!

KÖRBÁTORY El se merem hinni!

46

ALBERT Most aztán végleg az Isten hozta, Ganz úr, meghozta a szerencsénket, az Úr áldása legyen a fején!... Azt a tíz-húsz évet vasban fél lábon is kibírjuk!

Harmadik jelenet

(Kihallgatószoza. Rideg berendezés. Adolph Mühlwenzel főhadnagy az asztal mögött ül. A foglár bevezeti a megbilincselte lábú Ganzot, kimegy.)

MÜHLWENZEL Adolph Mühlwenzel főhadnagy, jogi doktor, hadbíró. Neve?

GANZ Abraham Ganz.

MÜHLWENZEL Az önnek címzett levelek A. pont Ganz névre szólnak, és aláíráskor is ezt használja. Miért nem írják ki, hogy Abraham?

GANZ Hogy ne véljenek zsidónak.

MÜHLWENZEL Nem kedveli őket?

GANZ Ebben az országban nem jó zsidónak lenni.

MÜHLWENZEL Magyaroknak sem jó lenni, Ön mégis magyaros ruhában jár.

GANZ Ahogy itt latinul mondják, Hungarus vagyok.

MÜHLWENZEL Elmaradott népség.

GANZ Fejletlen ország, óriási fejlődésnek néz elébe.

MÜHLWENZEL Az életéről legyen szíves.

GANZ 1814. február hatodikán születtem, atyám Ulrich Ganz, kántortanító a svájci Embrachban, Zürich kantonban. Első házasságából én vagyok a legidősebb. Van három öcsém és két húgom, két öcsém budai gyáramban dolgozik. Atyám második házasságából is vannak testvéreim, Svájcban élnek.

MÜHLWENZEL *(az iratokat lapozza)* Sokfelé járt.

GANZ Mesterlevelem, amelyet szintén lefoglaltak, a zürichi Escher-Wyss gyárból való; dolgoztam Schaffhausenben, Colmarban, Strassburgban, Nancyban, Párizsban, Milánóban, Bergamóban, Rómában, Bécsben. Nyolc éve érkeztem Pestre, a Hengermalomban lettem öntőmester. 1845 januárjában önálló üzemet alapítottam Budán.

MÜHLWENZEL Milyen nyelven beszél a munkásaival?

GANZ Német munkásaim vannak.

MÜHLWENZEL A feleségével milyen nyelven beszél?

GANZ Németül.

MÜHLWENZEL Az apósa, Laurenz Heiss késesmester tud magyarul?

GANZ Nem kérdeztem.

MÜHLWENZEL Hát a felsége sógora? Pospesch Antal, a Csiga vendéglő tulajdonosa.

GANZ Kocsmáros, úgyhogy minden nyelven beszél.

MÜHLWENZEL Azt olvasom, hogy a Csigában gyülekeztek a magyar írók és színészek, és felségsértő kijelentésekre ragadtatták magukat. Ott létesült a Nemzeti Kör és az Ellenzéki Kör. Az egész emeletet kibérelték. A felesége sógora még a söntését is bérbe adta nekik, mert ott hátul vezet a lépcső az emeletre.

GANZ Erkölcsileg kifogásolható, ám üzletileg termékeny a lépcsőért is bérleti díjat szedni. Ha nem érte volna meg a magyaroknak, áthurcolkodnak máshová. Az emeleten soha nem jártam, és ha a földszinten felségsértő kijelentéseket hangoztattak is, nem értettem. A Csigában ritkán időztem, kiesett a szokásos közlekedési útvonalaimból.

MÜHLWENZEL Annál inkább járt a Griffben, itt mellettünk, a Vadász utcában.

GANZ Talán kitűnik a jelentésekből, hogy július eleje óta főleg a Griffben tartózkodtam. A hadi cselekmények miatt nyersanyagot nem kaptam, megrendelőim nem akadtak, gyáramban a munka június eleje óta szünetel. Negyvenöt kiváló munkásom van, nem küldtem el senkit, a heti bérüket kölcsönből fizetem.

MÜHLWENZEL Péntekenként.

GANZ Volt úgy, hogy szombatra maradt. Több helyről kell a pénzt összekünyerálnom.

MÜHLWENZEL Önt négy éve Schlick Ignác öntődés beperelte, mert elcsábította a munkásait.

GANZ A pert megnyertem. A munkásaim vallomásából kitűnt, hogy ő csábította az én munkásaimat, akik a legjobbak a szakmában. Én másfél-szer annyit fizetek, mint a többi öntődés.

MÜHLWENZEL Kitől vett fel kölcsönt?

GANZ A hitelszerződéseket a papírok között találja. Tartozom Buda városának 4000 forinttal, Gottlieb Wilke rézöntő barátomnak 2000 forinttal, egy bécsi banknak 600 forinttal...

MÜHLWENZEL Rothschildnak. Valamint tartozik Andrassy György grófnak a dernői vasércért 4000 forinttal...

GANZ Andrásy gróf pesti képviselőjének, Szandtner Vilmos vaskereskedőnek a tartozásomat június 27-én és 30-án két részletben megfizettem. Az elismervénynek ott kell lennie a papírok között.

MÜHLWENZEL Csakhogy Ön az adósságát Kossuth-bankókban törlesztette.

GANZ A Kossuth-bankókat három héttel később tiltották be.

MÜHLWENZEL Gratulálok az előrelátásához.

GANZ Szakmámban a pénzügyi szimat nélkülözhetetlen. Ha megjegyezhetem, hiba volt, hogy önök ekkora pénzügyi válságot robbantottak ki. A Kossuth-bankókat lassan kellett volna kivezetni. Ausztria a horribilis államadósságát mindenképpen a pacifikált Magyarországról fogja behajtani, de a helyi pénz érvényben hagyásával sokkal jobban járt volna.

(Csönd)

MÜHLWENZEL Tudomásom szerint Andrásy György gróf beperelte önt, követeli az összeget.

GANZ Szemtelenség egy szabályosan megfizetett tartozást újra követelni. Adósságomat az akkori törvényes fizetőeszközben törlesztettem. Nincs a világon bíróság, amely visszamenőleges döntést hozna.

MÜHLWENZEL Én nem lennék ennyire optimista. Andrásy gróf úr a lázadás alatt Bécsbe tette át a lakhelyét, ott közel van a tűzhöz.

GANZ A tűzhöz szakmámnál fogva én még közelebb vagyok.

MÜHLWENZEL Ön nyughatatlan természet lehet, bizonyos Fehr Vilmos-sal is pereskedett.

48

GANZ Igen.

MÜHLWENZEL Hol ismerte meg Fehr Vilmost?

GANZ Melegnanóban, Milánó mellett. Az ottani hengermalomban voltam öntőmester, Fehr Vilmos pedig a mérnök.

MÜHLWENZEL Miért távozott onnét?

GANZ Megbetegedtem, és Bécsben ajánlottak orvost.

MÜHLWENZEL Hogy került Ön Pestre?

GANZ Fehr Vilmos írt, hogy Pesten hengermalom létesül, és öntőt keres.

MÜHLWENZEL Eszerint Ön Fehr Vilmos-sal jó viszonyban volt.

GANZ Akkor még igen.

MÜHLWENZEL Most már nem?

GANZ Nem.

MÜHLWENZEL Tud róla, hogy Fehr Vilmos tavaly nyáron Kossuth ügynökeként Bécsben próbált a honvédségnek fegyvert vásárolni?

GANZ Nem tudok róla.

MÜHLWENZEL De Kossuth Lajost csak ismeri.

GANZ Találkoztam vele.

MÜHLWENZEL Mikor?

GANZ Két éve az iparkiallításán ő adta át az ezüstérmét egy szép öntöttvas kályhámért.

MÜHLWENZEL Azóta nem látta?

GANZ Nem.

MÜHLWENZEL Mégis folyamodott a protekciójáért! Írásos nyoma van!

GANZ Főhadnagy úr talán nem tudja: aki ebben az országban az elmúlt években üzemet akart alapítani, az vagy Széchenyit, vagy Kossuthot, de legalább az egyiküket nem tudta megkerülni. Minden fejlesztésről ők döntöttek. Olykor huzakodtak, olykor nem. Amikor Fehr Vilmos '44 végén nem akarta kifizetni a járandóságomat, és visszamenőleg meghamisította a munkaszerződésemet, felmondtam a Hengermalomban. Széchenyi gróf úr, kinek Fehr Vilmos behízelt modora és a felesége megtetszett, megtiltotta, hogy induló üzmem számára az Óbudai Hajógyár nyersanyagot szállítson. Fehr Vilmos a gróft rosszindulatúan tájékoztatta felőlem. Én a jobb szemem elvesztéséért kártérítésre is pereltem Fehr Vilmost, mert a kísérleti öntéshez a feltételeket ígérete ellenére nem biztosította, így fröccsent a vas az arcomba; néhány hétig egyáltalán nem láttam, csoda, hogy a bal szememet meg tudták menteni. Mind a két pert elvesztettem. Széchenyi gróft levélbeli kérésemre Kossuth Lajos felkereste, és a Végelet nevében meggyőzte, hogy az én üzmem működése hasznos az országnak. Széchenyi gróf a rám vonatkozó tiltást visszavonta, amit úgy vettem észre, hogy a Hajógyár megkezdte a szállítást.

MÜHLWENZEL Azóta Kossuthot nem látta?

GANZ Nem láttam.

MÜHLWENZEL Mégis több tucat ágyút és sok tonna lőszert gyártott neki!

GANZ Nem Kossuthnak gyártottam, hanem a honvédségnek. Az irataim között főhadnagy úr megtalálja a honvédtüzérség vezetőjének, Lukács Dénes ezredesnek a parancsát...

MÜHLWENZEL Az nem parancs, hanem kérés...

GANZ Én felszólításnak vettem... Azt gyártom, amit megrendelnek... Ha lépcsőkorlátot rendelnek, kiöntöm. Ha ágyúcsövet, kiöntöm. A hadiipari megrendeléseim teljesítéséből tudtam kifizetni az adósságaimat.

MÜHLWENZEL A lázadó seregnek dolgozott!

GANZ A törvényes hadseregnek szállítottam. Lukács Dénes ezredes hozzáértő ember hírében áll, a gyermek Ferenc Józsefet ő okította tüzérségi ismeretekre, azóta császár...

MÜHLWENZEL Lukács Dénest Aradon halálra ítélték. Ön csúsztat, nevezett ezredes csak idén májustól volt a magyar tüzérség parancsnoka, tavaly még nem volt az, Ön azonban már tavaly is gyártott ágyúkat Kossuthnak!

GANZ Tudomásom szerint, főhadnagy úr, a magyar hadsereg sokáig ugyanolyan császári-királyi sereg volt, mint a Jelasics báné... Császári-királyi sereg harcolt császári-királyi sereg ellen...

MÜHLWENZEL Maga prókátorságot is tanult?

GANZ Kérem főhadnagy urat, vegye figyelembe Johann Wahlheim budai polgármester igazoló levelét, amely szerint én soha nem politizáltam...

MÜHLWENZEL Maga ellen az a vád, hogy fegyvert rejtegetett. Egyetlen díszkard, egyetlen rozsdás flinta birtoklásáért az elmúlt hetekben azonnal akasztottunk, ha a fegyvernek alig minősíthető ócskavas nem volt leadva vagy bejelentve. Az Ön gyárának udvarán ágyúcsövek és lövedékek tömegét találtuk!

GANZ Ezen nyersanyagnak számító, fegyverként és lőszerként használhatatlanná tett ócskavasak beolvasztásra vártak. Ahhoz, hogy fegyvert rejtegessek, két dolog szükségeltetik: a fegyver és a rejtegetés. Ezek a vasak nem fegyverek, és nem rejtegettem őket, bárki láthatta a gyáram udvarán.

MÜHLWENZEL Statárium van, uram. Nincs idő bebizonyítani, hogy az ágyúcső voltaképpen kályha. Andreas Schaudt harangöntő mestert két ágyúcső legyártása miatt a napokban húsz év várfogságra szándékozom felterjeszteni.

GANZ Arra kérem főhadnagy urat, hogy ne siesse el. Láttam azt a két ágyúcsövet, amit Schaudt mester harangok beolvasztásából készített, használhatatlanok, hólyagos az öntés.

MÜHLWENZEL Eszerint szakértőként is alkalmazták a seregben?

GANZ Szakmailag érdekelt.

MÜHLWENZEL Újabb vádpont.

(Csönd)

MÜHLWENZEL Honnét ismerem én magát?

GANZ A Griffből. Ön is ott szokott whistezni.

MÜHLWENZEL Voltunk mi párban is?

GANZ Voltunk.

MÜHLWENZEL És nyertünk?

GANZ Nyertünk. Mi voltunk a Kelet–Nyugat. Utolsó hívásra Ön a tízest játszotta ki, én a királyt. Müller százados mint Észak és Mitlacher százados mint Dél játszott ellenünk. Már a negyedik ütéskor észleltem, hogy elfeledkeztek a királyról.

(Kis csönd)

MÜHLWENZEL Minden ütésre emlékszik?

GANZ Hogyne.

MÜHLWENZEL Mitől volt ez a parti annyira fontos önnek?

GANZ Nem volt fontos. Minden partira emlékszem, amit valaha játszottam.

MÜHLWENZEL Önnek Budán van a gyára. Mégis Pesten lakik?

GANZ Rendesen a gyáramban lakom, de az elmúlt viharos hetekben a Griffben húztam meg magam... A tulajdonos, Anton Pospesch régi barátom. Nála a Hajós utcában nincs hely, sok a gyermeke, a felesége beteges; gondoltam, nem árt, ha ehhez a szép nagy Újépülethez minél közelebb kerülök...

MÜHLWENZEL Szimatolt?

GANZ Kártya közben sok minden kiderül.

MÜHLWENZEL Teljesült a kívánsága, végre belül került a Birodalom legnagyobb kaszárnáján. Most aztán közvetlenül értesülhet mindenről.

GANZ Igyekszem is informálódni. Öntől függ, hogy hozzátartozóim bejöheszenek beszélőre?

MÜHLWENZEL Én teszek javaslatot. Anton Kornberger tüzér őrnagy írja alá az engedélyt.

GANZ Kérem, főhadnagy úr, javasolja, hogy bejöhessen hozzám a feleségem és az apósom.

MÜHLWENZEL Ifjú nejeinek nem tenne jót. Mint látom, még csak tizenhat éves.

GANZ Erősödni fog tőle a lelke.

MÜHLWENZEL Hogyhogy ilyen bizonytalan időkben nősülésre adta a fejét?

GANZ Korábban nem volt ilyesmire időm. Feleségemet akkor ismertem meg, amikor a Griff konyhájában leforrázta magát; szóltak, hogy lássam el a sérülését, értek hozzá.

MÜHLWENZEL Mit tud mondani a felesége sógoráról?

GANZ Övé volt a Szép Juhászné, eladta. És övé a Csiga kávéház a Városháza közelében, mint Ön is említette.

MÜHLWENZEL Mit gondol, ki jelent nekünk a Griffből?

GANZ Nem tudom, de jó páran lehetnek. Maga Pospesch aligha, a gyanú árnyékát is kerüli, jobb kocsmáros ő annál, semhogy bármi okból vendéget veszítsen.

MÜHLWENZEL Ő az az erős, fekete szakállú ember?

GANZ Igen, cseh származék Pozsonyból, szakmájára nézvést mészáros.

MÜHLWENZEL Előttem az Ön házassági szerződése.

GANZ Házassági tanúm, Johann Türnböck a Habsburg-ház rendíthetetlen híve. Zichy Ferenc gróf, a Habsburg-háznak a cárhoz kinevezett követe az Önök júniusi bevonulásának másnapján Türnböck urat Buda alpolgármesterévé nevezte ki, amit a képviselő-testület utólag jóvá is hagyott. Türnböck alpolgármester megerősítheti Wahlheim polgármester nyilatkozatát politikai semlegességről. Türnböck már a felkelés előtt is tanácsnok volt Budán, a Bécsi kapu utcában álló szép nagy háza május 21-én, mikor a magyarok visszafoglalták a Várat, porig égett, én fogadtam be a családjával együtt... Tőle is bizton remélhetek igazoló iratot...

MÜHLWENZEL Igazoló iratokkal törlik ki a pesti hadbírók a feneküket. Ha jól tudom, 1845. január 20-án egy árverésen Ön éppen Türnböck úr elől szerezte meg a tönkrement Fleischbauer vízimolnár házát 4500 forintért. Szintén Türnböck úr végezte el az Ön gyáranak tűzrendészeti vizsgálatát, és mindent rendben talált.

GANZ Milyen sokoldalú képet sikerült szerezniük a tevékenységemről, elismeréssel adózom.

MÜHLWENZEL A házassági szerződése szerint Ön a felesége családjától 400 forintot kap készpénzben, valamint egy ezüst tejfeleskanalat és hat ezüst kávéskanalat. Ön ugyanakkor 4000 forint értékben a felesége javára betábláztatja két ingatlanát a Spitalgasse 26-os szám és a Königsberg Gasse 336-os szám alatt. Ön ezt az említett 400 forint készpénzt kézhez kapta már?

GANZ Még nem. A gyárom udvarán álló kétszobás lakást feleségem számára háromszobássá bővítetni szándékozom. Minthogy szerdán volt az esküvőm, vasárnap hoztak be, és ma is csak kedd van, még nem volt alkalmam a munkásokkal beszélni.

MÜHLWENZEL Az a pénz tehát még az apósánál van?

GANZ Nála van.

MÜHLWENZEL De az a pénz mindenképpen Önt illeti meg.

GANZ Engem.

MÜHLWENZEL Hívja be az apósát, beszélgessen vele. Kérelmét támogatólag fogom előterjeszteni Kornberger őrnagy úrnak.

GANZ Köszönöm, főhadnagy úr.

MÜHLWENZEL Körülményeivel meg van elégedve?

GANZ Tökéletesen.

MÜHLWENZEL Úgy értesültem, hogy Ön három nap alatt sajnálatos módon még csak szalmazsákot sem kapott.

GANZ Mielőtt Pestre jöttem, gyalog és szekéren bebarangoltam fél Európát, és többnyire a földön háltam.

MÜHLWENZEL Úgy tudom, hogy részint tévedésből, részint a sok új rab érkezése miatt beállt szűkösségből kifolyólag Ön három napja ellátmányt sem kapott.

GANZ Tóth József főfoglár felesége rám is főz.

MÜHLWENZEL Fekhelye érdekében intézkedni fogok.

GANZ Köszönöm.

(Mühlwenzel csönget. Bejön a foglár, kivezeti Ganzot.)

Negyedik jelenet

(Nagy szoba. Hosszú asztal. Két végén egy-egy szék. Jön két foglár, közöttük Ganz Jozefin. Egyik Foglár int a fejével, Jozefin leül az egyik székre. Csönd. Másik oldalról jön két foglár, közöttük Ganz, lábán bilincs. Ganz leül a másik székre.)

52

GANZ Boldoggá tesz, hogy látom, Jozefin.

JOZEFIN Nemkülönben, Ábrahám.

GANZ Nagyra értékelem, hogy könnyeit vissza tudja tartani.

JOZEFIN Igyekszem.

GANZ Remélem, valamennyien egészségesek.

JOZEFIN Terézia gyengélkedik, mint mindig.

GANZ És Anton?

JOZEFIN Jól van. A kocsmái között szaladgál.

GANZ Üzenem neki, hogy a Griffet igencsak hiányolom, a kártyapartnereket különösen. Képzelve, itt bent találkoztam egyikükkel.

FOGLÁR Belső ügyekről tilos beszélni.

GANZ Én csak előzékeny kihallgatómat, Mühlwenzel főhadnagy urat említettem, nem pedig a rabtársaimat. A-dolph Mühl-wen-zel. A legjobbkat mondhatom csak róla.

FOGLÁR Akkor se beszéljen személyekről!

GANZ Igenis! – Szerencsémnek tartom, hogy az esküvőnk okán nekem járó hozományt még nem volt időm elkölteni, most a kocsmáros úrnak az én érdekemben nagyon jól fog jönni.

JOZEFIN Antonról beszél?

GANZ Róla. Kérem atyját, hogy a nekem járó pénzt adja át a maga sógorának, ő majd megforgatja. A kártyaasztalnál.

JOZEFIN Hogy atyám azt a pénzt, ami Önnek jár, adja át Antonnak?

GANZ Kártyázza el, hátha megfial.

JOZEFIN Az egészset?! Kártyázza el?

GANZ Az egészset. Annál nagyobb lesz a nyereség.

JOZEFIN De hát az nagyon nagy összeg!

GANZ A tejeleskanál és a kiskanalak megmaradnak. Tegye, amit mondtam.
(*Kis csönd*)

JOZEFIN Egészsége hogy szolgál?

GANZ Remekül. A koszt pompás, magam se főznék jobban és bőségesebben.

Éppen ilyen tágas szobában lakom egymagam. Sem hortyogás, sem fecsegés nem zavar. A kilátás tüneményes, gyönyörködöm a Bomba téren lévő raktárain látványában.

FOGLÁR A helyszínleírás tiltva van. Végezzenek. Kifelé!

(*Ganz és Jozefin feláll. Kétfelé kikísérik őket.*)

Ötödik jelenet

(*A kihallgatószoza. Mühlwenzel az asztal mögött ül. Két foglár bekíséri Ganzot, akinek a lábán nincs bilincs, és kimennek.*)

MÜHLWENZEL Újra belenéztem az irataiba, és ismételten úgy találtam, hogy Önnek az apósától 400 forint készpénz jár.

GANZ Igen.

MÜHLWENZEL Ön szerint a 200 forint a 400-nak hanyadrésze?

GANZ A fele.

MÜHLWENZEL Örülök, hogy egyetértünk. (*Csönget, a foglárak bejönnek, kivezetik Ganzot.*)

53

Hatodik jelenet

(*Sötét cella. Négy priccs, hat szalmazsák. Szék és asztal egy sincs. A rabok a falnak vetve hátukat némán álldogálnak, némelyik dohányzik, köhög, szörcsög, harákol, közöttük Ganz ácsorog. Foglár bevezeti Balassa János doktort.*)

BALASSA Jó napot.

MIND (*morognak*)

BALASSA Melyikük a fejfájós?

GANZ Én vagyok, doktor úr, Ganz Ábrahám.

BALASSA Balassa János. Hol hallottam ezt a nevet?

GANZ Van egy vasöntödém a Vízivárosban...

BALASSA Ön az, aki a munkásai számára jól felszerelt ispotályt rendezett be a gyárában?

GANZ Én vagyok.

BALASSA Igaz, hogy nyugdíjat is akar adni nekik?

GANZ Önálló pénztárat különítettem el a számukra, hogy a megtakarításuk ne vesszen kárba, különben elisszák.

BALASSA Mi a panasza?

GANZ Fejgörcseim vannak.

BALASSA Mióta van bent?

GANZ Október 28-a óta. De odakint is szokott fájni a fejem. A doktorok mindenféle szereket adtak.

BALASSA Kik kezelték?

GANZ Leginkább Wagner János doktor.

BALASSA Akkor tudom, hogyan kezelte: vízkúrával. Nagyra becsülöm Wagner kolléga tudását, a tifuszt is vízzel gyógyította, csoda, hogy rá nem ment maga is.

GANZ Hónapokig kínlódtott, de csak kimászott belőle.

BALASSA Ahol víz csak szűkösen van, ott nem fogok vízkúrát előírni. Kinél járt még a főfájásával?

GANZ Gárdos doktornál.

BALASSA A hírneves Gárdos doktor rendkívüli módon ért a delejezéshez, nincs a mesmerizmusnak nagyobb magyar mestere nála. A szellemek által uralt magnetizmus csodákra képes. A szellemek Gárdos doktorral kivételeznek; ahová ő idézi meg őket, ott jelt is adnak magukról.

GANZ Engem a szellemek gonoszul kerülnek.

BALASSA Megvizsgálom. A jobb szemével mi történt?

GANZ Arcomba fröccsent az izzó vas. Csoda, hogy a másikkal látok.

BALASSA Hát akkor természetes, hogy fáj a feje.

GANZ Mi az ötvözéshez gyakran használunk antimont, mely az arzénhoz hasonló, bár enyhébb tüneteket produkál.

BALASSA Ön azonban mostanában nem ötvöz.

GANZ Mostanában nem.

BALASSA Akkor az antimon-túladagolást kizárom. Ajánlhatnék némely gyógynövényeket, talán be tudja hozatni. De nem tudok okosabbat tanácsolni, próbáljon minél gyorsabban kikerülni.

GANZ Köszönöm a tanácsot. Doktor úr mióta van bent?

BALASSA Október 3-a óta. Tavaly két ifjú ember tisztté avatásának ügyében írtam egy levelet Kossuthnak, úgy látszik, lefülelték... Mi tagadás, a márciusi ifjak választmányának is tagja voltam... De megnyugtathatom, hogy már szabadlábban vagyok!

GANZ Csakugyan?

BALASSA Ejtették a rebellió és az összeesküvés vádját, erről írást is kaptam. Egyúttal megkértek, maradjak bent tolmácsnak. Sok a beteg, aki csak magyarul beszél. Kérésük, mondhatni, parancs.

GANZ Igaz, hogy Batthyány gróf öngyilkosságot kísérelt meg?

BALASSA Háromszor dőött a nyakába igen mélyen, hajszálon múlt, hogy sikerült. Engem riasztottak elsőként a szomszéd cellában, bekötöztem, aztán visszakísértek.

GANZ Nem fér a fejembe, hogyhogy nem vették észre azt a tört.

BALASSA Most fejemet a keblére hajtom, lélegezzen mélyeket. – Karger főfoglár, kinek a fekélyeit gyógyítottam, azt mondta, hogy a gróf neje cipóba rejtve hozta be.

GANZ Hogyhogy nem szegték meg azt a cipót? Hát nem előírás?

BALASSA Valakiknek kellemesebb lett volna, ha a magyar miniszterelnök öngyilkos lesz, mintsem ha kivégzik, kisebb lenne a felháborodás. Az ifjú császár bizonytalan és gyáva, Varsóban Miklós cár kezét csókolta térdre omolva, a segítségét kérve. A megalázkodása nem talált feltétlen helyes-

lésre. Bécsben némely kormánytagok is túlzásnak tartották Batthyány kivégzését, de Zsófia anyacsászárné ragaszkodott hozzá... Gyűlöli a magyarokat, a fúria... Kempen altábornagy az öngyilkolásba be lett avatva. Milyen különös, Haynau épp a Batthyány kivégzését megelőző napokban nem volt Pesten, Komáromban egyezkedett Klapkával, utána Bécsből levélben barmolta le Kempent, amiért a grófort akasztás helyett kegyelemből főbe lövette. Haynau buta és gyáva, nem lát bele a kártyákba. Ha Kempen nemtörődöm lett volna, nem lenne most a birodalom csendőrfőnöke, az első ember a császár után. A hadbírói karban sem volt egyöntetű a helyeslés, justizmordot emlegettek. Nem mintha az udvarban született ítéletek ellen bármit is tehetnének. De ha az osztrákok valaha ki akarnak békülni a magyarokkal, ez a kivégzés megnehezíti a dolgukat.

GANZ Mi lenne a doktor úr szerint a biztos önkivégzési mód?

BALASSA Jó magasról vesse le magát, zuhanás közben úgy intézve, hogy a feje búbjára essen.

GANZ Mit nevez jó magasnak?

BALASSA A második emelet már megfelel. – Sípol a tüdeje. Nem nehéz az Újépületben tüdőbajt szerezni.

GANZ Majd visszatartom a lélegzetemet, amíg ki nem engednek. Hallom, egy tüdőbeteg nemrég szabadult.

BALASSA A Tyroler József nevű zsidó. Boszorkányos keze van, rajzai egyszer sokat fognak érni. Ő tervezte a Kossuth-bankókat, és ő készítette a metszeteket a rebellis magyar politikusokról. Vért köpött, megvizsgáltam, fiatal, de nem húzza sokáig. Haynau szeretője, egy zsidó nő vitette ki, bár a tábornoszernagy úr, a félzsidó, a zsidókra különösen fenekedik. – Most megkopogtatom. Szervei jók. Főfájásra növényi főzeteket ajánlanak. Rokonai szedjenek őszi margarétát, szárítsák ki, zúzzák porrá, leforrázva fogyasztandó. Lehetőleg távozzék innét mielőbb. Télen e fűtetlen, vastag falú cellák örökre megnyomorítják az ízületeket. A kivégzéseket csak felfüggesztették, Haynau most is sorozatban írja alá a halálos ítéleteket. Volt szerencsém.

55

Hetedik jelenet

(A beszélőterem. Öt-öt foglár jobbról, illetve balról öt-öt lábbilincses rabot, illetve látogatót vezet be, köztük Ganz és Jozefin. A hosszú asztalnál egymással szemben állnak. Csönd.)

FOGLÁR Beszélgetni!

(Hangzavar. Kihalljuk Ganz és Jozefin beszélgetését.)

GANZ Mondtam, hogy az egészség kell odaadni!

JOZEFIN Megmondtam Antonnak...

GANZ Adja oda a másik felét is, a buta hentes!

JOZEFIN Ne haragudjon...

GANZ Nem magára haragszom...

JOZEFIN Sok bajuk van... Teréz betegeskedik...

GANZ Szedjen nekem őszi margarétát, szárítsa ki a napon... Majd kérek hozzá forró vizet...

JOZEFIN Gyűjtők a réten...

GANZ Vigyázzon magára. Bízzék bennem, kikerülök innét, csak az a buta hentes ne ravaszkodjon...

FOGLÁR Befejezni! Csönd!

(Csönd lesz. A rabokat és a látogatókat kivezetik.)

Nyolcadik jelenet

(A kihallgatószoza. Az asztal mögött Mühlwenzel főhadnagy. Két foglár bevezeti Ganzot, a lábán hagyják a bilincset, kimennek.)

MÜHLWENZEL Elnézését kérem, hogy a kettes számú pavilonba kellett át-helyeznünk, de túlszaporodtak a foglyok. A több rabhoz több foglár illene, de a foglárók számát csakis a rabok összezsúfolásával növelhetnénk... Humánusan úgy döntöttünk, hogy a foglyok jólétét nem veszélyeztetjük. És hát foglárhiány is van, nehéz újakra szert tenni.

GANZ Ne lennének jelentkezők?

MÜHLWENZEL Tudja, hogy folyik maguknál a toborzás? Elszörnyedtem, amikor Magyarországra érkezvén megtudtam. A vásárban addig itatják a falusi legényeket, amíg aláírnak, aztán amikor másnap a kaszárnyában kijózanodnak és tiltakozni kezdenek, agyba-főbe verik őket. A legnagyobb ellenállókat addig verik, amíg teljesen meg nem törnek, belőlük lesznek a foglárók. Hát ilyenek a viszonyok maguknál. Soká el fog tartani, míg teret nyer itt a civilizáció. – A Birodalom valamennyi tömlőcében hiányt szenvedünk foglárból, és időbe telik, amíg az újak kinevelődnek. – Ügycét tovább vizsgálgatva úgy találtam, hogy a Griffben sajnálatosan szűkös a sörválaszték. Tudna szólni a sógorának, hogy a Schmidt-féle serfőzdeből is szerezzen be nedűt? A Duna vize helyett kútvizet használnak.

GANZ Schmidt az Üllői útról kocsival viszi ki a hordóit másfél mérföldnyire, ott érleli állandó hőmérsékleten egy kőbánya tárnáiban. Drágább, mint a Mayerffy serfőzdejéből való, amelynek előnye, hogy a hordókat pár perc alatt át lehet gurítani a Griffbe, kocsi sem kell hozzá.

MÜHLWENZEL Rálátunk a Mayerffyra a tisztí bástyából, testületileg szoktunk leugrani, amikor látjuk, hogy épp kevés a magyar... De ott nem lehet kártyázni...

GANZ Ajánlhatom a Tüköry serfőzdet. Egy ugrás a Hengermalomtól a Duna-part felé. Tágas a csarnok, és igen jó a sör.

MÜHLWENZEL Nincsen kedvem oda-vissza slattyogni a latyakban. Különben is, úgy igazítottak el minket, hogy idegennek lakatlan helyre nem tanácsos merészkednie.

GANZ Valóban nem árt, ha az embernek kéznél van az ökle.

MÜHLWENZEL Hozasson a sógorával kóstolót a Tükörytől, csak nekem.

GANZ Megüzenem.

MÜHLWENZEL Nagyszerű. – Hány ágyút is készített Ön a rebellis seregnek?

GANZ Tavaly négyet, és kiöntöttünk még hatot.

MÜHLWENZEL Ezt a hatot foglaltuk le?

GANZ Igen.

MÜHLWENZEL És az a bizonyos tűz, az mikor tört ki?

GANZ Február 3-án.

MÜHLWENZEL Vagyis még az osztrák uralom alatt. A házuk is leégett?

GANZ Nem, csak az istálló, a lovakat kimentettük, a kocsik egy része azonban bennégett.

MÜHLWENZEL És az üzem?

GANZ Vízrel locsoltuk, minden öntőforma és szekrény megmaradt. Az összes munkás részt vett a mentésben. A szomszédban keletkezett a tűz, nyolc ház égett le.

MÜHLWENZEL Felmerül a gyanú, hogy államellenes gyújtogatásban vett részt.

GANZ Ezzel eddig nem vádoltak. Mi magunk oltottunk, mert a tűzoltók nem értek oda.

MÜHLWENZEL Gyanúsnak találok; függőben hagyom. És mi történt májusban, a magyar megszállás alatt?

GANZ Május 4-én jöttek át a magyarok a pontonhídon. A császári sereg három hétig védekezett a Várban, és lőtték, amit értek. Láttuk, ahogy leég Pesten a szép, új ház sor. A Bomba téren csaknem teljesen leégett az Erzsébet-apácák kolostora, mi is oltottuk; féltettük a raktárainkat, de azok megmaradtak. A Vízi kapun rengetegen menekültek ki családostul Óbuda felé, elláttuk őket vízzel és élelemmel; azt mondják, több mint kétezren voltak. Wahlheim polgármester, igazoló levelem szerzője eszközölte ki a német polgárok távozását Hentzi parancsnoktól, akiről úgy hírlett, hogy az utolsó emberig védi a Várat, amit meg is tett. A mi házunkat is lőtték, mert mögöttünk hat magyar üteg volt felállítva, és két hadosztály gyalogság. A Várból ugyan nem lehetett látni őket, de a kémek nyilván megvitték a hírért. Velünk szemben, az utca túloldalán a szénaraktár teljesen leégett. Oltani a golyózáporban, azt már nem tudtunk, lehúzódtunk a pincébe. Más élelem híján tizenkét napig kenyéren és boron éltünk. Mécsesünk volt, fel se jöttünk. Végig nem voltunk józanok. Az ostrom utolsó két napján már nem törődünk a lövedékekkel, a háztetőről néztük a magyar támadást.

MÜHLWENZEL Hány napig voltak Önök mindösszesen házi fogságban?

GANZ Tizennyolc.

MÜHLWENZEL Vallomása jórészt egyezik azzal a levéllel, amit az Ön Henrik nevű öccse az Önök apjához írt július 23-án.

GANZ Együtt vészeltük át.

MÜHLWENZEL Öccse most is a gyárban tartózkodik, ha jól tudom.

GANZ Elszánt munkásainkkal együtt igyekszik megakadályozni, hogy betörjenek, és szétlopják a gyárat.

MÜHLWENZEL Nem szándékozom öccsét is kihallgatni, elegendő az Ön vallomása. Nekem a keltezés tűnt fel Henrik Ganz beszámolójában. Akkor írt a magyarok diadaláról, amikor már több mint egy hónapja mi voltunk az urak Pest-Budán.

GANZ Eltéveszthette a keltezést.

MÜHLWENZEL Cenzúránkon a levél másolata másnap, július 24-i keltezésű; ha kívánja, megtekintheti. Tévedhetett Henrik Ganz egy teljes hónapot is akár, de nálunk a másolási feladatot soha nem fektetik. Megállapítom,

hogy az Ön öccse írt egy ártatlannak tűnő, az ártatlanságukat bizonyító levelet azután, hogy Pest-Budát elfoglaltuk. Arra számítottak, hogy a levél a kezünkbe kerül, és lemásoljuk. Abban bíztak, hogy ezen beszámoló révén bizonyítékuk lesz arról, hogy a hadi cselekményekben nem vettek részt, és mi elhisszük, hogy végig a pincében lapultak. Az a hat szem ágyúcső van bevallva mindössze, amit már nem volt idejük elszállítani, és amit mi lefoglaltunk. Szó sincs a levélben arról, hány ágyút is gyártottak összesen. Nyoma sincs annak, hogy Kossuth mit fizetett Önöknek. Illetve valami nyoma csak van, az, hogy Ön az adósságai egy részét június végén, épp a bevonulásunk előtt törleszteni tudta. Ügyes fogás a levél, egy tapasztalatlan kihallgató észre se venné.

GANZ Buda visszavétele alatt kenyérben és borban pontosan úgy bővelkedtünk, ahogyan Henrik öcsém leírta.

MÜHLWENZEL Szüntelen mámorban töltötték e napokat, ezért az ostromból másra nem is emlékszik.

GANZ Nem.

MÜHLWENZEL Épületes időtöltés lehetett.

GANZ Ami a bevételeinket illeti, számos elemet gyártottunk a Lánchídhöz.

Ha lefogásomkor némely számláim elkallódtak volna, Adam Clark mérnöknel Pesten, Sina György bárónál a Bécsi Nemzeti Bankban, valamint a bécsi Rothschild bankban meg kell lenniük.

MÜHLWENZEL Henrik öccsétől a napokban megtisztelő levelet kaptam.

Azt írja, hogy Önök svájci állampolgárok. Ezzel eddig is tisztában voltam.

Ha majd egyszer találkozik velem, üzenem neki: nyolc nappal az Ön letartóztatása előtt felakasztottunk három idegen állampolgárt: Mięczysław Woroniecki herceg alezredest, Charles d'Abancourt alszázadost és Peter Giron alezredest, aki a honvédség német légiójának volt a parancsnoka. Feletteseink úgy látták jónak, hogy a magyar rebellió nemzetközi felforgató jellege iránti utálkozásukat egy franciából lett lengyel és egy német kivégzésével is kifejezésre juttassák. Ha az Ön ellen írt feljelentés előbb ideér, lehet, hogy negyedikként maga is köztük lógott volna. Úgyhogy a külföldi állampolgárság semmitől sem mentesít.

(Mühlwenzel megrázza a csengőt. Jön két foglár, kivezetik Ganzot.)

Kilencedik jelenet

(Tanácssterem az Újépületben. Geringer, Haynau, Hegyessy Péter, Delamotte.)

HAYNAU Kezdjük. Tónikám?

DELAMOTTE Első pont. Teendők a túlszűfolttság ellen.

HEGYESSY Szabadon kéne engedni azokat, akik enyhe büntetést kaptak, vagy ilyenre számíthatnak. A hadbírók listáján csaknem háromszáz ilyen név található, az Újépület foglyainak egyharmada.

HAYNAU Főügyész úr, miket beszél?! Szabadon engedni?! Most kezdtünk csak akasztani! Szó sem lehet róla.

HEGYESSY Bocsnat, elnézést, én csak a foglárak túlterhelése miatt...

HAYNAU Tessék, nézze: odalent járnak körbe leszegett fejjel, mint a birkák, eszük ágában sincs lázadozni.

HEGYESSY Tiltsuk meg a sétát, és tiltsuk meg, hogy egymáshoz látogassanak! Vasba kéne verni valamennyit!

GERINGER Kopogtatni továbbra is fognak.

HEGYESSY Továbbra is le fogjuk hallgatni, amit kopogtatnak.

HAYNAU Úgyis tudjuk, mit üzennek: hogy ők kicsodák. Emelni kell a bűntetésük tartamát, és már alig lesznek a szabadon bocsáthatók listáján. Következő pont.

DELAMOTTE Magyar Színház.

GERINGER Fánccy Lajostól megszabadultunk.

HAYNAU Fánccy?

GERINGER Fánccy. Aki a császár 19. születésnapján a díszelőadáson azt mondta, hogy „Isten annyi áldással koszorúzza Ferenc József ifjú fejét, amennyi üdvöt őfelsége az annyi viszályok közt hányatott magyar nemzetre hoz”.

HAYNAU A pimasz! Én akkor még Aradon időztem, különben felakasztatom! Az ilyeneket el kell emésztetni! Én garantáltam őfelségének, hogy száz éven belül itt újabb lázadás nem lesz. Honnét szalajtották ezt az alakot?

HEGYESSY Hamletet is játszott, Jágót is játszott, a Nemzeti Színház tagja a megalakulása óta, nem áll mögötte senki. Az Ármány és szerelemben Wurm szerepét játszotta, egyes mondatai e drámának a magyar nézők lelkében túlságos visszhangot vertek, betiltottuk, noha Schiller dagályos mondataiért nem a színészt kéne büntetni, hanem azt, aki a darabot műsorra tűzi.

GERINGER Az ő maga volt, Fánccy. Az ügyvitellel a színház titkárát, egy népszerű színész-szerzőt bíztam meg, most nem jut eszembe a neve. Megfogadta, hogy nem tűzi műsorra sem a Bánk bánt, sem a bujdosó szerzőket, és néhány héten belül színpadra viszi az új bohózatát, amelyben semmiféle politikai utalás nem lesz, a címe: Liliomfi, egy vándorszínész fiatalember felvett neve, az agyalágyult színész barátjával végigmarhászkodja a darabot, lesz benne egy szende leány, egy vicces vénkisasszony, egy buta professzor, egy hülye zsidó, és sok-sok félreértés...

HAYNAU Helyes! Mulassanak a mi magyarjaink! Megbízható tanácsadók javasolták ezt a titkárt?

GERINGER A legnépszerűbb magyar színész, Egressy Gábor. Kipróbált ügynökünk.

HAYNAU Miért nem saját magát javasolta? Egy színész!

GERINGER Tavaly március 15-én a Magyar Színházban ő szavalta el rebellis kebelbarátja, ama Petőfi Nemzeti dalát. Egy szabadcsapatot is szervezett, és az idősebbik fiával maga is harcolt Buda visszavételéért. Ilyen előélettel nem tehetjük meg igazgatónak...

HAYNAU Akkor miért nem lóg már?!

GERINGER Törökországba szökött, és Kossuth környezetéből ad feltűnően értelmes jelentéseket. Kérelmezte, hogy hazajöhessen, most épp kint van nála Sztambulban a felesége és a kisebbik fia; hamarosan Pestre engedem.

HAYNAU De ha jelent, akkor minek engedjük vissza?!

GERINGER A színpadra nem térhet vissza, de a színházba igen, majd onnét jelent. Rendező lesz.

HAYNAU Jó. Következő?

DELAMOTTE A halálos ítéletek ügye.

HAYNAU Igen. Amióta ifjú és naiv császárunk felfüggesztette a végrehajtásukat, a hadbírók körében bizonytalanságot tapasztalok, hogy érdemes-e egyáltalán halálos ítéletet hozniuk, vagy sem. Holott júniusban Schwarzenbergtől megkaptam a kivégzendők listáját.

HEGYESSY A halálos ítéletnek visszatartó ereje van.

GERINGER Ítéljék el őket, aztán vagy kivégzik, vagy sem. Utasítom Kornberger őrnagyot, hogy ápolja a hadbírók harci szellemét.

HAYNAU Az eddigi utolsóként kivégzettek között volt bizonyos Csernyus Manó. Kedves Tóni, tudsz róla valamit?

DELAMOTTE Windisch-Grätznek ő szervezte meg a magyarországi kémhálózatot... Rendkívüli tehetségről és szorgalomról tett tanúbizonyságot.

HAYNAU Csakhogy kiderült, hogy Kossuthnak is elküldte a legfontosabb információkat... Kettős kémként működött a lelkem... Barátunk és harcostársunk, a mi Tóni grófunk bájos testvérnénje, Csernyus Manó felesége, immár pedig özvegye, hiába kilincseltem nálam kegyelemért; könnydús kéréseire talán hajlottam volna, de azt az utasítást kaptam, hogy semmiképp sem kegyelmezhetek...

DELAMOTTE Azért nem hoztam szóba, mert azt hittem, hogy az esetet mindenki ismeri... Nővérem a férje kettős szerepéről nem tudott... Én sem tudtam... Mélyen fájlalom...

60

HAYNAU Családtagjainkért nem felelünk. Arról sem tehetsz, kedves Tóni, hogy Vécsey Károly a másodunokaöcséd. Aradon utolsóként akasztattam fel, külön büntetésként végignézte a társai halálát. A rebellis főtisztek között ő volt az egyetlen császári-királyi udvari kamarás. És ő is az oroszoknak adta meg magát, nem nekünk...

DELAMOTTE Borzasztó, borzasztó...

HAYNAU Ebből a két szomorú példából is látható, mennyire elburjánzott ebben az országban a gyom, amelyet gyökerestül kell kitépni.

DELAMOTTE Ki kell tépni, ki kell tépni!

HAYNAU Csernyus Manó viselt dolgairól nem beszélünk. Kivégzésének okaként ártatlan tévedést fogunk feltüntetni... Azt fogjuk mondani, hogy olvastam a lázadók listáját, és megakadt a szemem bizonyos Csernátony Lajos nevéen... Kossuthnak volt a titkára, forradalmi förmedvényeket irkált a sajtóban... A pályáját lopással kezdte, meg is bízott benne mindenki... Kossuth vonakodott megválni tőle... Aki nem az ő elveit vallotta, azt mocskolta, szidalmazta, rágalmazta, voltaképpen mindenkit... Párizsba szökött, ott ócsárolja most a többi emigránst. Beteg ember, viszketegség hajtja, forradalmár. Párizsban simán az ügynökünk lett. Elterjesztjük, hogy szegény Csernyus Manó az én tévedésem áldozata lett... Csernyus, Csernátony...

GERINGER Legyünk a sors, és nem egyszerűen emberek.

DELAMOTTE Nekem táborszernagy úr ötlete nagyon tetszik. A családom jó hírneve legalább részben megmarad...

HEGYESSY Csernyus éppen whistezett, amikor mentek érte; egyik szoba-

társához így szólt: „vedd át a partit, folytatom”; azt hitte, kihallgatásra viszik, de rögtön a siralomházba került, és másnap reggel már lógott is.
HAYNAU *(Delamotte-hoz)* Ott voltál a Fa-téren, Tónikám?

DELAMOTTE Nem... Későn értesültem róla... Illetve kora hajnalban, még nem voltam magamnál...

HAYNAU Szegény nővéred hogy viselte?

DELAMOTTE Ó sem volt ott... Akkor még nem tudta.

HAYNAU De azóta csak elmondtad?

DELAMOTTE Készülök rá.

HAYNAU Előbb-utóbb tedd meg, kérlek; nem szeretném, ha hiába előszobázna nálam...

GERINGER Pesten felirat terjed, a főkolomposokat ismerjük; a jóságos császárhoz folyamodnak, hogy az Újépület szörnyű zsúfoltságát enyhítse végre...

HAYNAU Kinek az ötlete volt?

GERINGER Az enyém.

HAYNAU Letartóztatni őket!

HEGYESSY Igenis.

HAYNAU Mi van még?

DELAMOTTE A Lánchíd avatására meghívandók listája.

GERINGER Széchenyi az elmeegógyintézetből?

DELAMOTTE Nem tudok róla... Utánanézek...

(Haynau, Geringer, majd Hegyessy is nevet, Delamotte is nevetni kezd.)

GERINGER Nincs szebb alkotás a Lánchídnál... Nagy szerencsénk, hogy nem sikerült felrobbantanunk...

DELAMOTTE Felteszem, ő császári felsége személyesen nem lesz jelen, és a báró urakkal képviselteti magát...

HAYNAU Geringer báró úr meg én. Ez a kívánsága.

DELAMOTTE Akár csak hét éve az alapkövetételkor, ezúttal is a Gott erhalte fog felcsendülni... A rezesbanda nagy létszámú, hangja erőteljes.

HAYNAU Helyes.

DELAMOTTE A népség a megnyitás napján a hidat hídvám megfizetése nélkül használhatja...

HAYNAU Igen.

DELAMOTTE A báró urak átsétálnak a hídon Pestről Budára, majd vissza...

HAYNAU Remek.

DELAMOTTE Budán kalaplengetéssel és ovációval számolhatunk. A pesti Rakpiacon is lesznek lelkes híveink. Odarendelek majd rajzolókat, kik az eseményt azonnapi felvázolják.

HAYNAU Uraim! Szólít a kötelesség, a Károlyi-palotában délig fogadom a rimáncodó özvegyjelölteket és az egymásra árulkodó forradalmárokat.

(Kimennek)

Tizedik jelenet

(A pesti Városháza nagyterme. 1849. december 31. Tanácsnokok stb. Jön Titkár és Koller Ferenc polgármester, mindkettő díszmagyarban.)

TITKÁR Kollár Ferenc polgármester úré a szó.

KOLLER FERENC Tisztelt nagydírmű urak, akik ma ezen a nagy, ünnepélyes eseményen ezen válságos év utolsó napján megjelenni szíveskedtek, mely esemény örökre nyomot hagy Pest városának annaleszeiben, és onét soha nem lesz kitörölhető: ezen alkalomból díszpolgári címmel ruházzuk fel azon magas személyeket, akik a magyar szabadságért, a magyar jogért és igazságért, a magyar történelmi hagyomány továbbtételéért, a magyar lélekből fakadó, abban mélységesen mélyen, kitéphetetlenül élő császárhűségért és birodalomszeretetért e zűrzavaros években, ezer veszedelem között a legtöbbet, nemzetünk becsületét megvédve, a rebelisek által megtépázott hírnevéért tették és cselekedték. Tanácsnokaink egyhangúlag úgy döntöttek, hogy e jeles napon Pest városának díszpolgárra leend báró Julius Jakob von Haynau tábornokszernagy, a magyarországi hadak főparancsnoka...

(Dörgő taps, éljenzés)

KOLLER FERENC *(tapsol)* Vivát, vivát, vivát! Köszönöm! Pest városának díszpolgárra leend gróf Josef Jelasics von Buzsim tábornokszernagy, aki Magyarországnak a magyarok alóli felszabadításában oroszlánrészt vállalt...

(Taps)

KOLLER FERENC Jelasics gróf a kitüntető oklevelet és a vele járó díszjeleket későbbi időpontba veendi át. Pest városának díszpolgárra leend Alfred Candidus Ferdinand zu Windisch-Grätz herceg, ki a magyarországi hadak főparancsnoka vala, valamint gróf Johann Joseph Wenzel Anton Franz Karl Radetzky von Radetz tábornagy, számtalan győztes csata hőse, a Lombard-Velencei királyság helytartója, kiknek az oklevelet és a díszjeleket magasrangú küldöttség kézbesítendi.

(Dörgő taps)

KOLLER FERENC Díszpolgárra leend továbbá Pestnek Ivan Paszkevicz tábornagy, a felszabadító orosz sereg vezére, Jereván grófja... *(tapsol)* Áldja meg őket az Isten, kinek áldását kérjük szeretett császáruink, Ferenc József fejére, és fohászkodjunk, hogy mielőbb áldott fejére kerüljön Szent István királyunk ma még lappangó koronája!

(Dörgő taps. Rézfúvósok a Gott erhaltét intonálják.)

Tizenegyedik jelenet

(Kihallgatószoza az Újépületben. Hosszú asztal fekete terítővel leborítva, rajta középen vasból öntött feszület. Az asztal mögött Mühlwenzel és mások egyenruhában, a két szélén a legalacsonyabb rangúak. Foglárók bevezetik Ganzot új ruhában, nincs rajta bilincs.)

MÜHLWENZEL Megállapítom, hogy Ganz Ábrahám vasöntő, budai lakos a mai napon államellenes bűnügye tárgyalásán az általam vezetett katonai bíróság tanácsának tagjai és ülnökei előtt megjelent. Erről a tárgyalásról írásos emlékeztető készül. A vád fegyverrejtegetés. Mit tud felhozni a mentségére?

GANZ Tisztelt bíróság, gyáram udvarán feldolgozásra váró nyersanyagokat halmoztam fel, amelyeket beolvasztani a hadi cselekmények és a béke első heteinek gazdasági pangása miatt még nem tudtam.

MÜHLWENZEL Milyen kapcsolatban állt Ön a császári fegyveres erőkkel?
GANZ Nem harcoltam sem velük, sem ellenük.
MÜHLWENZEL Ön a budai várórséget rendszeresen kémlelte, a katonákkal gyakran találkozott, a vezetőjük bizalmába férkőzött.
GANZ Munkaviszonyba kerültünk.
MÜHLWENZEL Ezt hogy érti?
GANZ A nyersvasat igen magas hőfokra kell hevíteni, hogy a folyékony vasat öntőformába önthessük, ahol kihűlvén megszilárdul. Gyáramban kupolókemencét építettem, a szén égését segítő állandó légáram előidézéséhez azonban nem volt pénzem gőzgépet venni. Megegyeztem hát a budai várórség parancsnokával, hogy akit az emberei közül érdekel, a szolgálat végeztével jöjjön le hozzám, és díjazás fejében tapossa a fűtatót. Minthogy a hadi illetményüket kevésnek találták, a szolgálatuk végeztével mindig szívesen szaladtak le a gyáramba, és egymást váltva lelkesen tapostak.
MÜHLWENZEL Mennyi ideig?
GANZ Úgy másfél évig.
MÜHLWENZEL Amikor Ön Kossuthnak ágyúkat gyártott, akkor is tapostak?
GANZ Akkor is.
MÜHLWENZEL Közölte Ön velük, kinek a megrendelésére gyártja az ágyúkat?
GANZ Megmondtam.
MÜHLWENZEL Mégis tapostak?
GANZ Mégis.
MÜHLWENZEL És már nem taposnak?
GANZ A magyarok elmentek Debrecenbe a kormánnyal, a helyüket horvát, olasz, ukrán dragonyosok vették át; ők is boldogan tapostak, mígnem valamennyien életüket áldozták a császárért, védvén a Várat az ostromló magyarok ellen.
(*Kis csönd*)
MÜHLWENZEL Mindezt azért, mert Kossuth a Várpalotában vágyott lakni! Amit maguk a magyarok bombáztak szét! Az a demagóg egyetlen napra sem tudott beköltözni! De nekünk 710 vitézünk veszett oda! Köztük Hentzi, a valaha volt legvitézebb várvédő parancsnok! – A várórséget nem kell jegyzőkönyvezni. – Hívják be a tanút. (*Bejön Máder József.*)
A tanú neve?
MÁDER Máder József.
MÜHLWENZEL Foglalkozása?
MÁDER Kocsmáros.
MÜHLWENZEL Ismeretségben áll a vádlottal?
MÁDER Igen.
MÜHLWENZEL Vádlott! Ismeretségben áll a tanúval?
GANZ Igen.
MÜHLWENZEL Honnét ismeri?
GANZ A Szép Juhászné vendéglőnek volt az egyik tulajdonosa.

MÜHLWENZEL Mit kerestél Ön a Szép Juhásznében?

GANZ A heti kemény munka után sokszor kikocsiztam, és az egész napot ott töltöttem.

MÜHLWENZEL Ki volt még a Szép Juhászné tulajdonosa?

MÁDER Pospesch Antal.

MÜHLWENZEL Vádlott! Ez a Pospesch Antal azonos az Ön neijének sógorával?

GANZ Igen.

MÜHLWENZEL Tanú, Ön feljelentést tett a vádlott ellen. Ön volt az?

MÁDER Én voltam.

ÜLNÖK Itt az van írva, hogy a feljelentő neve Josef Madra.

MÜHLWENZEL Valóban. Elírás lehet. Ön a feljelentő Madra?

MÁDER Én vagyok.

MÜHLWENZEL Adja elő a vallomását.

MÁDER Mint régi ismerőse, be-beugrottam Ganz úrhoz a gyárába, és láttam azt a rengeteg ágyút és lövedéket az udvaron. Akkor már rég be kellett volna szolgáltatni a fegyvereket.

GANZ A fegyvereket igen, de a nyersanyagot nem.

MÁDER Azok az ágyúcsövek csak a maradékok voltak. Ganz úr előzőleg legalább három tucat ágyút gyártott a magyar hadseregnek.

MÜHLWENZEL Azok hova lettek?

MÁDER Azokat leszállította, és szép pénzt kapott értük.

MÜHLWENZEL Igazat mond a tanú?

GANZ Nem tudja bizonyítani.

MÜHLWENZEL Mivel tudja bizonyítani?

MÁDER Ő maga mondta nekem dicsekedve!

GANZ A dicsekvés nem kenyerem.

MÜHLWENZEL Tanú, fenntartja az állítását?

MÁDER Fenntartom.

MÜHLWENZEL Megállapítom, hogy a bíróság az ügyet a vádlott és a tanú távollétében megtárgyalja, és igazságos ítéletet hoz.

ÜLNÖK A feljelentő és a tanú nevét azonos formára kellene hozni. A jegyzőkönyvvezőnek talán érdemes szólni ez ügyben.

MÜHLWENZEL Köszönöm.

(Mühlwenzel és a bíróság tagjai kivonulnak.)

GANZ Ezt minek kellett?

MÁDER Kértem tőled kölcsön.

GANZ Adtam is, 300 forintot!

MÁDER De Pospeschnek többet adtál. 650 forintot!

GANZ Mert ő annyit kért. Mért nem kértél te is annyit?

MÁDER Kérés nélkül kellett volna adnod!

GANZ Ott voltál az esküvőmön! Mikor köptél be, előtte vagy utána?

MÁDER Utána. A Tóni sógornőjét, még azt is te veszed el!

GANZ Mennyit kaptál a besúgásért?

MÁDER 20 forintot. Az ma jó pénz.

GANZ Azt hiszed, hogy miattad fogtak le? Mindent tudtak rólam nyolc évre

visszamenőleg! A gonosz gyermetegség, az munkál benned! Azt hiszed, hogy a te besúgásod számít?! Hülye!

FOGLÁR Fejezzék be végre!

(Kivezetik őket; de Ganzot rögtön visszavezetik, nyomában Mühlwenzel.)

MÜHLWENZEL *(a foglárhoz)* Lelépni!

FOGLÁR Igenis! *(el)*

MÜHLWENZEL Említette, hogy Kossuth személyesen adott át Önnek egy ezüstérmét egy kályháért. Díszes volt?

GANZ Díszes.

MÜHLWENZEL Megvan még az öntőforma?

GANZ Nincs meg.

MÜHLWENZEL Öntse ki újra ugyanazt vagy hasonlót, de fenemód díszeset, amelyről állíthatom, hogy ez a kályha Kossuth Lajos kezéből nyert ezüstérmét. Mibe kerül egy ilyen kályha?

GANZ Attól függ.

MÜHLWENZEL A főnököm, Kornberger őrnagy imádja a szép tárgyakat. Öntse ki, nyersanyagot talál hozzá, ott van az udvarán a hat ágyú meg a golyók; eltekintek attól, hogy le vannak foglalva. Kornberger őrnagy árfolyama 600 forint, hát legalább annyit érjen az a kályha. Figyelmeztetem, hogy Kornberger őrnagy kiváló értékbecslő. Jelezze, amikor kész van, érte küldetek. Ez a kályha lesz az én ajándékom az őrnagy úrnak. Szép legyen!

GANZ Szép lesz, főhadnagy úr.

MÜHLWENZEL Beérkezett Koller Ferenc pesti polgármester úrnak az Ön politikai semlegességét igazoló nyilatkozata, mérlegelni fogom. *(kimennek)*

65

Tizenkettedik jelenet

(Haynau szobája az Újépületben. Kintről üvöltés. Delamotte rémülten felugrik. Beront Haynau.)

HAYNAU Kirúgott az a féreg, az az agyalágyult, gyáva, gyenge akaratú taknyos, az isten bassza seggbe most és mindörökké! Képes volt 200 ezer forinttal kiszúrni a szememet, nekem, aki megmentettem a hatalmát, az országát, a királyságát, és kirúgott! De megtanulja az a féreg, kicsoda Jakob Haynau, akinek egy választófejedelem az apja! Az a taknyos meg a sok hülye ingyenélő körülötte, az az egész rohadt, gennyes udvar meg fog emlegetni! – Hol a kivégzendők listája?

DELAMOTTE Máris, azonnal.

HAYNAU Mit piszmogsz, te tetű? Hol az a lista?!

DELAMOTTE Itt van... itt van... Felolvasom...

HAYNAU Ne olvass fel semmit, te rühes vadbarom! Mindnek megkegyelmezek! Tollat ide, tintát ide!

DELAMOTTE *(kiált)* Tollat ide, tintát ide!

HAYNAU Mit óbégatsz? Itt van az asztalon! *(leül)* Halál helyett tíz év börtön! Hol az első?

(Altisztek beloholnak tintatartókkal és tollakkal, leteszik az asztalra, kirohannak.)

DELAMOTTE Nem kéne megfontolni?

HAYNAU *(felugrik, kivonja a kardját)* Még egy szó, és beléd döföm, áru-
lól! *(elhajítja a kardot, visszaül, elkezd aláírni az aktákat)* Gyorsabban!
Gyorsabban!

DELAMOTTE Őrség!

(Őrség berohan)

HAYNAU *(miközben aláírkantja a nevét)* Kossuth-kalapot hozzatok! Mit
bámultok?! Fekete, pörge, a karimája széles! Darutollat! Magyaros men-
tét! Magyaros dolmányt! Szűk magyar nadrágot! Futólépés!

(Őrség kirohan)

DELAMOTTE Ennyi kegyelem talán elég lesz mára...

HAYNAU Nem elég! Mindegyiknek tíz év börtön!

DELAMOTTE Főben járó bűnt követtek el!

HAYNAU Megtanulja végre az anyabaszó gilisztája, az a császárnak felkent
takonyállat, az a korlátolt bürokratapondró, kivel akart kibaszni!

DELAMOTTE Huszonnyolc főkolompos!

HAYNAU Kár, hogy nem több! Megkegyelmezek! A többinek is! *(sietve aláír)*
(Őrség ruhát hoz)

HAYNAU *(felpattan, vetkőzni kezd)* Húzzátok le, adjátok rám! *(kezd átöl-
tözni)*

DELAMOTTE Táborszernagy úr, az ég szerelmére!

HAYNAU Táborszernagy, szégyen! Hogyhogy nem tábornagy?! Ha valaki
megszolgált, az én vagyok! Táborszernagy, fúj! De megemlegetik ezt
még Bécsben! Megemlegeti a császár, az a félkegyelmű! Még hogy „nehéz
szívvel hozta meg a döntést”... Nehéz szívvel! Mért nem döftem le azt az
idióta fullajtárt? – Hagyjuk a nadrágot, elég lesz a többi! Gyerünk már!
– Ha keres valaki, megtalál a Rakpiacon, ott fogok sétafikálni, és azt
rikoltozom: „Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!” De kár, hogy csak
ennyit tudok magyarul!

*(Haynau a kalapot a fejébe csapja, kirohan. Delamotte utána. Az őrség fapo-
fával begyűjti az elhányt ruhadarabokat, kimennek.)*

Tizenharmadik jelenet

*(Az Újépületben. Nagy terem, hosszú asztal, középen a vasfeszület. Mühlwenzel
középen. Sok idősebb-fiatalabb tiszt. Háttal nekünk Ganz.)*

MÜHLWENZEL Ítélet a hadbírótság előtt megjelent Abraham Ganz öntödés bűn-
ügyében. A hadbírótság részéről jelen van a bíróság elnöke, Anton Kornberger
tüzér őrnagy, Wilhelm Edler von Engel százados, Alexander Teller százados,
Pietro Danielli gránátos, Anton Novelli káplár, Anton Wupping őrmester, Gio-
vanni Balci közlegény. Előterjesztő Adolph Mühlwenzel főhadnagy. Az ügyben
Abraham Ganz gyanúsított folyó év április 8-án a Polizei Sectionban általam
meghallgattatott és szembesítettett az ellene tanúskodó Josef Maderrel. A gya-
núsított a vizsgálati fogság leteltével szabadlábon védekezhetett. A gyanúsított
átirat, mely április 23-án kelt, a peranyaghoz lett csatolva. A bíróság ítélete a
következő: vádlott a mai napon, 1850. augusztus 12-én hadianyag, nevezete-
sen hat ágyúcső és lövedékek be nem szolgáltatásáért hatheti fogházra ítélte-

tik. Enyhítő körülménynek tudja be a bíróság, hogy az ágyúcsövek semmire sem jók, csak az anyag újrahasznosítására, és az egyéb, az üzemben fellelt hadianyagban igen kevés a használható. Az újrahasznosítás időközben megtörtént. Kíván-e valamit az ítélethez hozzátenni az elnök úr?

KORNBERGER Nem kívánok.

MÜHLWENZEL Kíván-e a vádlott felszólalni?

GANZ Tisztelt bíróság, az ítéletben megnyugszom, egyúttal kegyelemért fel-lebbezek.

MÜHLWENZEL A bíróság a vádlott kérelmét tudomásul vette és a legfelsőbb hatósághoz továbbítja. A kegyelmi kérvény elbírálásáig az elítélt szabadlábban marad.

Tizennegyedik jelenet

(A Károlyi-palotában, Haynau egykori rezidenciáján. Karl Wallmoden tábornagy, Hegyessy, adjutánsok, apródok.)

WALLMODEN Elismételné, hogy maga kicsoda?

HEGYESSY Hegyessy Péter, szolgálatára.

WALLMODEN Hegjeschi... Milyen név ez, tót vagy oláh?

HEGYESSY Magyar vagyok, szolgálatára.

WALLMODEN Svájcban vannak ilyen hülye nevek. És mit keres itt nálam?

HEGYESSY A mai napi programot terjesztem Ön elé.

WALLMODEN Vagy úgy. Kit is kell ma fogadnom?

HEGYESSY Özvegy Maderspach Károlynét fogjuk meglátogatni. A Halteren lakik, közel a Városházához.

WALLMODEN Mit kell tudni róla?

HEGYESSY Rebellis és nagyszájú némbor, Bem tábornok az ő házukban töltötte utolsó magyarországi éjszakájának két teljes óráját. Karl Maderspach a rebelliót fegyvergyártással támogatta. Német előmunkásai jelentették fel, szájalva lázító nejét Karánsebesre vitték, és megveszszőzték. Amikor a férj Ruszskabányán értesült a neje szegényéről, lőport tömött egy saját gyártmányú mozsárágyújába, beletette a golyót, a fejét a nyílásra fektette, és meggyújtotta a kanócot.

WALLMODEN Hol voltam én akkor?

HEGYESSY Az iratok szerint épp Karánsebesen.

WALLMODEN Ne mondja!

HEGYESSY Nekem itt az áll, hogy az özvegy a lányait küldte tábornagyúrhoz elégtételért...

WALLMODEN És nem fogadtam őket?

HEGYESSY Nem.

WALLMODEN Hogy is hívták ezt a rebellis magyart?

HEGYESSY Karl Maderspach.

WALLMODEN Milyen név ez?

HEGYESSY (a jegyzeteit nézegeti) A család a Ruhr-vidékre vezethető viszsza, eredeti nevük *Modersbacher*. Ebből lett a magyar Maderspach.

(Kis csönd)

WALLMODEN Szóval a nőt megveszszőzték. Ki rendelte el?

HEGYESSY Haynau tábornagy.

WALLMODEN Hát most már mindenért ez a szegény Haynau gyerek a felelős?!... Bűnbakot gyártanak a nyomorultból! Néha túloz, de arany szíve van!... Megvernek egy nőt, istenkém, de minek ezért a férjének megölnie magát? Némely férjek örülnének, hogy mások megteszik helyettük.

(Urak nevetnek)

HEGYESSY *(a jegyzetbe néz)* A vesszőzést egy Gröber nevű százados hajtatta végre. Az özvegy tavaly augusztus óta keresi az igazságát. Haynau tábornagy kidobta, de aztán levélben felajánlotta, hogy ha két napon belül összeszed 8000 forintot, a fiát, Johann Maderspach honvédet szabadon bocsátja. A nő összekoldulta a pénzt, a fia pedig kiszabadult.

WALLMODEN Szóval a nő fellármázott egy csomó magyart. Azokat le kell csendesíteni.

HEGYESSY Ezt a célt szolgálná, ha az tábornagy úr a kiengesztelés gesztusaként...

WALLMODEN Amint bocsánatot kértem a hölgytől, azt a hogyhívják századost elő kell léptetni.

HEGYESSY *(a jegyzeteit lapozgatja)* Gröber százados Versecen él a birtokán, már leszerelt.

WALLMODEN Akkor is. Az egyensúly! Soha ne feledjék, ami Metternich kancellárt annyi veszélyes szirt között vezérelte: egyensúlyra törekedni! Nemrég meglátogattam Brüsszelben, élénk figyelemmel követi az eseményeket, a túlzott megtorlást sem Itáliában, sem Magyarországon nem helyesli. Elítélte Haynau bresciai mérsárlását; a mérsékeltbb öldöklés, mondá, később kevesebb pénzünkbe került volna. Abban reménykedik, hogy hamarosan visszatérhet Bécsbe. Az ifjú császár még nem válaszolt a kérvényeire, de biztos vagyok benne, hogy haza fogja engedni, és a tanácsait meg fogja hallgatni.

HEGYESSY Még egy érdekesség, tábornagy úr, a látogatáskor szóba jöhet. Az özvegy férje, Karl Maderspach a hazafias körök biztatására szintén megpályázta a Lánchíd tervezését, nehogy a hídvám bevétele a főfinanszírozó nem magyar Georg Sina kezébe kerüljön. Maderspach vízben álló pillért nem tudott építeni, ezért ormótlan, bár sokak szerint eredeti tervét a magyarok Széchenyi elutasító véleménye nyomán elvetették. Maderspach megsértődött, és elvakult kossuthista lett.

WALLMODEN Minő szerencse! Csodaszép híd! Túl szép is a magyaroknak. *(Titkár iratokat hoz. Hegyessy átveszi, rájuk pillant.)*

HEGYESSY Tábornagy úr, a kegyelmi kérvények...

WALLMODEN Igen. Maga itt voltaképpen micsoda?

HEGYESSY Főügyész vagyok, tábornagy úr. Hegyessy Péter.

WALLMODEN Magyar, de máris főügyész! Dicséretes! *(leül egy nagy asztal mögé)* A kegyelmet éppen úgy kell adagolni, mint a főzeteket, ahogy Shakespeare is tanácsolja: kis mértékben gyógyszer, nagy mértékben mérge. Rómeó és Júlia. A németek boldog végkifejlettel játsszák, noha tragédia.

HEGYESSY A magyarok is vidám véggel adják.

WALLMODEN Rájuk is fér. Kis nemzetekhez nem illik a tragédia, a tra-

gédiát csak a nagy népek engedhetik meg maguknak, mint amilyenek az angolok, és amilyenek a franciák voltak, mielőtt az oroszok Párizst megszállták. Többé a francia nem is lesz nagy nép, és francia tragédia sem lesz többé. Hogy mennyire fontos intézmény a színház, egy példát mondok el önöknek. Vegyes emlékezetű nagyapám ellen 1717-ben a londoni Drury Lane színházban merényletet kíséreltek meg, ami jelentősen megnövelte a népszerűségét, és tíz év múlva angol királlyá koronázták. A színház tehát, vegyék tudomásul, rendkívül fontos. *(aláírkantja az ak-tát)* Ez kicsoda?

HEGYESSY *(belenéz)* Egy német iparos.

WALLMODEN Német?

HEGYESSY Svájci.

WALLMODEN Jó. Hát csak mérsékelten, kiegyensúlyozottan. – Ahhoz a nőhöz nincsen kedvem elzarándokolni. Jöjjön ide a palotába ő.

HEGYESSY Igenis. Máris küldetek érte.

WALLMODEN Mit mondott, Haynau már szabadon engedte a fiát? Hát akkor minden rendben. Amikor megjön, közölje vele, hogy alszom. Öreg vagyok, lepihentem. A sajtó írja azt, hogy fogadtam. Ez számít, a gesztus. Az, hogy mi történt, nem számít. Ludwig bátyám egykor szolgált az orosz-német seregben, és máig azt hajtogatja, hogy nem sokat tanult Oroszországban, azt azonban igen, hogy nem az számít, ami történt. Figyeljenek Oroszországra az urak, ötven-hatvan év múlva velük fogunk legközelebb háborúzni. Metternich is ennyire taksálja. A herceg elmesélte, hogy egyszer személyesen találkozott a maguk Kossuth Lajosával! Kossuth valami lapengedélyért utazott Bécsbe, mert Pesten nem merték neki megadni, fölfelé tologatták az ügyet, Kossuth pedig gondolt egy nagyot. Metternich fogadta, hosszan társalogtak, megtetszettek egymásnak. Metternich szívesen barátkozott volna vele, de belátta, hogy eltérnek az érdekeik. A hercegnek az a véleménye, hogy ha a forradalmak a csőcselékre építenek, akkor az ellenforradalomnak is a csőcselékre kell baziroznia... Billenékeny helyzetekben a forradalmárokat meg kell előzni... Az időben meghódított csőcselék a megoldás... – Minden megvolt mára? Akkor lepihenek.

HEGYESSY A kegyelmi kérvények...

WALLMODEN Mára elég, elfáradtam. A többinek nem kegyelmezek meg.

Úgyis amnesztia lesz, nem? Akartam is kérdezni, hogy mikor esedékes,

Ferenc József születésnapján vagy a keresztelője napján?

HEGYESSY Geringer báró úrtól úgy értesültem, hogy el lett halasztva jövő augusztusra.

WALLMODEN Nagyszerű! *(kimennek)*

Tizenötödik jelenet

(A Griff sörözője. Mühlwenzel, Tisztiszolga, söröző egyenruhások és civilek.)

Ganz megy át jobbról balra a termen.)

MÜHLWENZEL Ganz úr!

(Ganz megáll.)

MÜHLWENZEL Hogy van? Foglaljon helyet!

(*Tisztiszolga felpattan és odébb megy. Ganz odaül Mühlwenzellel szemben.*)

MÜHLWENZEL Hallom, kegyelmet kapott.

GANZ Igen.

MÜHLWENZEL Hogy megy az ipar?

GANZ Nehezen. A megrendelőknek sincsen pénzük, ők se kapnak hitelt.

MÜHLWENZEL Mintha azt hallottam volna, hogy gondok támadtak az újításával... Vasúti kerék vagy ilyesmi...

GANZ Kéregöntéssel készül... Amerikában már csinálják egy ideje, de az én kerekem keményebb és rugalmasabb... Beadtam a patentot, de a bírítékot a pesti hatóság kinyitotta... Perrel fenyegetőztem... Végül nem hagyták jóvá...

MÜHLWENZEL Én figyelmeztettem, hogy Andrássy gróf keresztbe fog tenni, maga nem hitte... És most mit fog tenni?

GANZ Beadom az osztrákoknál. Ha ők megadják a szabadalmat, az itt is érvényes lesz. Nagy piacra fogok gyártani.

MÜHLWENZEL És mi van, ha a patent alapján Andrássy is gyártani fogja?

GANZ A leírásból az újításom lényege kimaradt.

(*Kis csönd*)

MÜHLWENZEL Én hamarosan odébbállok, a hadbíróóság elvégezte a dolgát, a termést betakarítottuk, nekünk ez volt Amerika, de vége, most már béke lesz. Átkérem magam Pilsenbe, jobb a sör, és Csehország egészében civilizáltabb. Még mindig itt akar maradni?

70

GANZ Magyarország fejlődésre van ítélve. Ausztriában és Csehországban minden foglalt, csak beosztott lehetnék. Itt a magam ura vagyok. Magyarország valóban Amerika lesz, mert a semmiből lehet a legjobbat megteremteni! (*feláll*) Minden jót, főhadnagy úr.

MÜHLWENZEL Isten áldja, Ganz úr. Ha Karlsbadba utazik vízkúrára, írjon nekem előre. A címet még nem tudom, de Adolph Mühlwenzel főhadnagyot, netalán századost a levél megtalálja. Pilsen Karlsbad felé útba esik, tizenegy mérföld odafele is, meg visszafele is. Eltársaloghatnánk az élményeinkről, mint afféle veteránok.

(*Ganz meghajol, kimegy. Mühlwenzel ráemeli a sörét.*)

Tizenhatodik jelenet

(*A bécsi Burgban. Ferenc József császár egyenruhában a tükör előtt, kezében paksaméta, bele-belenézve gyakorol.*)

FERENC JÓZSEF „Első kérdés, mellynek föloldását a történettől várjuk, ez: Honnan eredtek a Magyarok, és hól kell keresni azoknak ősi lakhelyeit? Vannak nagy tekintetű történet írók, kik a Magyarokat a régi Hunnusokkal egy eredetű népnek tartják, mások ellenben, kik ezt tagadják... A legalacsonyabb soron magyar is, a hagyomány szerint, melly szájrul szájra száll, magát ma is Szitja Magyarnak valja, ez legalább arra mutat, hogy Ázsia Szitjában kell nyomozni a nemzetünk első lakhelyeit... (*lapoz*) Felséges, és szent érzés a Hazának szeretete, melly azt akinek keblében lángol, arra kötelezi, hogy a tiszta erkölcsöket –

az országoknak valóságos talpkövét – önnön példa adásával gyarapítsa polgár társai között! csak egy olyan országnak sorsa rendíthetetlen az üdők fergetegében, mellynek polgárait a hazai szeretet lelkesíti! (*ismétli*) Az üdők fergetegében, mellynek polgárait a hazai szeretet lelkesíti! (*tovább olvas*) Hol a Hazának szeretete lángol, ott kétség kívül Haza is van”...

(*Bejön Andrássy Gyula magyaros mentében.*)

ANDRÁSSY GYULA Felség?

FERENC JÓZSEF Gróf úr! Megtaláltam Kiss Pál magyar diktátumait, mikből tizennyolc évvel ezelőttig magyarul tanultam... Szinte bizony még emlékszem is rájuk...

ANDRÁSSY GYULA Kihez óhajt magyar szózatot intézni, felséges úr?

FERENC JÓZSEF Például azon iparoshoz, az ki a híres vasúti kerekeket gyártja...

ANDRÁSSY GYULA Ganz Ábrahám nem tud magyarul.

FERENC JÓZSEF Nekem azt mondták, hogy nagy magyar.

ANDRÁSSY GYULA Mégse tud magyarul.

FERENC JÓZSEF Én pedig itt órák óta kínlódom! Engem állandóan félretá-
jékoztatnak! Ha Ön nincs, hibát hibára halmoznék! Minő szerencse, hogy csak a távollétében tudtuk Önt felakasztani, mikor is?

ANDRÁSSY GYULA Tizennégy éve, 1851. szeptember 22-én. Legyen felsé-
ged felkészülve, hogy az illető magyaros ruhában fogja fogadni.

FERENC JÓZSEF Kicsoda?

ANDRÁSSY GYULA Ganz Ábrahám.

FERENC JÓZSEF Nagyon helyes, nagyon helyes! Sok népeket, firkászokat a színhelyre!! Aki pedig kitalálta, hogy látogatásomkor magyaros öltözé-
ket viseljen, azt kitüntetni!

ANDRÁSSY GYULA Maga Ganz Ábrahám ragaszkodott hozzá.

FERENC JÓZSEF Neki legyen elég, hogy fölkeresem. – Önnek ajándékozom e diktátumokat; magyar miniszterelnökként majdan hasznukat veendi. (*ismétli kívülről*) „Hol a Hazának szeretete lángol, ott kétség kívül Haza is van!” (*olvas*) „Sőt, ami több, ott a Haza még szeretetre is méltó”... (*fel-
néz*) Mély gondolat.

Tizenhetedik jelenet

(*A Tüköry-sörccsarnok Pesten. Az ezerfős teremben nyolcszáz fő van jelen. A főhelyen az asztalnál elegáns urak. Oldalt a pulpituson, ám külön asztalnál az 53 éves Ganz és a 34 éves Jozefin. Feláll Ulrich Keller, beszélni akar, oldalt pillant a székén ülő, botra támaszkodó Ganzra, alig tud megszólalni.*)

KELLER Hölgyeim és uraim, kegyelmes miniszter urak, nagyságos polgármester úr, méltóságos vitéz urak, tisztelt munkatársak, mindenekelőtt pedig kedves Jozefin és drága Ganz úr, engedjék meg nekem, a cég hűséges könyvelőjének, hogy ma, a százezredik kéregöntött vasúti kerék elkészültének ünnepén...

(*Keller elsírja magát; a katonazenekar tust húz.*)

Tizennyolcadik jelenet

(A Ganz-palotában a pesti Duna-parton. Hatalmas ebédlő. A mennyezetig érő ablakok a budai Várra néznek. Ganz háziköntösben, Jozefin, Keller, Körbátory és mások.)

KÖRBÁTORY Nagyszabású, lenyűgöző, dicsőséges! Nyolcszáz vendég! Én még ennyi notabilitást külön sem láttam, hát még együtt... Nincs még egy ennyire fényes magyar karrier!... Mind a hétszáz munkás kapott jutalmat! A sok tucatnyi keresztgyerek is, a munkásivadékok... Ki gondolta volna egykor!

KELLER Azt szerettem volna elmondani, de nem sikerült, hogy az első százezer kerékhez 23 év kellett, a második százezerhez tíz év sem kell, és így tovább...

JOZEFIN Drága Ulrich, az Ön zavara annyira megható volt, annyira szívhez szóló...

(Ganz feláll, kimegy.)

KELLER Hogy van?

JOZEFIN Üldögél, és bámul ki az ablakon... A doktorok szerint javul... Lásan, de javul... A feje fáj, de a kedélye talán kevésbé borús...Remélem, tavasszal elmehetünk Eperjesre...

(Puffanás, csönd, sikoltás. A teremben ülők felfigyelnek.)

KELLER Leejtettek valamit a raktárban...

(Hallgatóznak)

JOZEFIN Sok helyütt kezelték, legutóbb Oostendében... A hazaúton megálltunk... Nyomasztja, hogy Németország túl erős. Magyarország nem lesz Amerika.

KÖRBÁTORY Ha meg tetszik engedni, Ferenc József minden lényeges követelésünket teljesítette! Most, hogy végre királlyá koronáztuk, most jön a tényleges felívelés!... Bárki hazajöhetett, bárki boldogulhat!... Kossuth Lajost meg lehet érteni, hogy nem jön... De a többiek majd mind hazajöttek... Tíz éve már, hogy még engem is hazaengedtek, nyolc év várfogság után... Már mindenkit kiengedtek, de rólam állandóan megfeledkeztek, lett légyen az amnesztia szűk körű vagy szélesebb... Lélegző árnyék, az lettem én... egy kinyomott spongya... Íróeszközt követeltem, kérvényeket fogalmaztam ki tudja hányszor, végre Olmützből el is szállítottak Kufsteinbe... *(nevet)* Fogaimat a morváknál hagytam.... A vizsgálati fogszákkal együtt több mint nyolc év; kaphattam volna tíz évet is; rokonaim minden vagyona ráment, hogy tíz év helyett nyolc lett... Négyszáztizenkilenc hét, kétezer-kilencszázharminchárom nap, amiből hatszázhetvennégy kurtavasban... Hetvenezer-háromszázkilencvenkét óra... A percekkel nem terhelem Önöket... Fogalmam sincs, miként tudtam kibírni, de azt sem értem, hogy még ezt is el lehet feledni... Még én is felejték... Úgy vagyok vele, mint az istenadta nép... Tanítani nem engednek, de van állásom, pedellus vagyok... Szolgálati szobámban szolgálati fekhely is van, elvagyok... Nősülésre nem gondolhattam, de ha úgy kívánom, kiöltözve spacírozok a promenádon... Nem mondom, hogy karrier, de mégis: szabad élet! Ganz úr pedig, amíg én a várfogságban senyvedtem, felépi-

tett egy világraszóló üzemet!... Meg ezt a csodás bérpalotát! Hihetetlen! Fantasztikus!... Elképesztő!... A levelemre személyesen válaszolt, és meghívott a százszázadik kerék ünnepére... Emlékezett reám, pedig csak néhány napig ültünk együtt... Hallatlan memória... Nem sejtettük, micsoda elme! Micsoda elme!

(Csönd. Besiet a Ház mesternő, egy tálon hoz valamit.)

HÁZMESTERNŐ Az úr a gangról a kövezetre esett. Ennyi maradt az agyából.

(Jozefin elájul.)

páratlan oldal

73

www.es.hu

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA